

Marianne Dahlén¹

En liten ond historia. Ras och rätt i Mussolinis Italien

Det här är berättelsen om en artikel som jag råkade få syn på när jag letade efter något helt annat. Det är en mikrohistoria om en internationellt framstående italiensk rättsvetenskapsman som konfronteras med en ond lag.

En grundläggande princip för den juridiska professionen är att vara lojal med rättsordningen. En fråga som alltför sällan diskuteras är om det finns tillfällen då den principen inte längre gäller. I den obligatoriska kursen rättshistoria och allmän rättslära i juristprogrammet i Uppsala, där Mats Kumlien undervisar i flera decennier, diskuteras dock alltid frågan om juristers makt att tillämpa lagen med både goda och onda resultat. Som exempel läser vi om juristerna i nazi-Tyskland. De fyllde general-klausulerna i Bürgerliches Gesetzbuch (BGB) med nationalsocialistiskt innehåll och tillämpade Nürnberglagarna. Führerns önskningar var det yttersta ändamålet. Icke-lojala och judiska jurister byttes ut.² I kursen brukar vi diskutera om det finns en gräns där man som jurist ska sluta att vara lojal med lagen. Det är en fråga om moral och grundvärderingar som alla jurister bör ha reflekterat över innan de ger sig ut i den så kallade verkligheten.

En vacker höstdag 2014 satt jag i samhällsvetenskapliga biblioteket vid universitetet i Florens och gick igenom årgångar av tidskriften *Il Diritto di Autore*. Jag letade material till ett forskningsprojekt om det immaterialrättsliga skyddet för mode och textilprodukter i Italien och i Sverige.

¹ Tack till Alessandro Simoni för kommentarer och för inbjudan till juridiska fakulteten i Florens.

² Müller, s. 69–73, 113–117, 293–296.

Banden var vackert inbundna med blommiga mönster på pärmarna. *Il Diritto di Autore* grundades 1930 och har sedan dess varit den främsta italienska tidskriften för upphovsrätt. Sedan starten har den getts ut fyra gånger per år och den följer upphovsrättens utveckling i krönikor och kommentarer, redovisar och kommenterar aktuella rättsfall och följer internationell lagstiftning. Många av tidskriftens författare har och har haft framträdande positioner i den italienska rättsvetenskapliga eliten, många med flera roller som professorer, advokater och experter i lagstiftningskommissioner och internationella delegationer.

Efter att ha gått igenom registren till samtliga årgångar av tidskriften framträdde – som en sidoeffekt skulle man kunna säga – en berättelse om nittonhundratalets upphovsrättshistoria. Den tekniska utvecklingen inom kultur- och underhållningsbranschen passerade revy. Den nya teknikens utmaningar för upphovsrätten avhandlas intensivt i perioder: talfilmen, radion, grammfonen, teven, jukeboxen, videon och MP3-spelaren. Från 1950-talet och framåt är även design och varumärken ett återkommande ämne. Egentligen bara vad man kan förvänta sig, men ändå spännande med ett helikopterperspektiv på samhällsutvecklingens utmaningar på rättsordningen.

Något jag inte var beredd på i *Il Diritto di Autore* var att konfronteras med raslagar. Jag var naiv. I ett nummer från 1942 får jag syn på en artikel med rubriken *Sulla tutela delle opere alla cui creazione hanno partecipato elementi ebrei*.³ På svenska: ”Skyddet för verk skapade av judiska element”. En helt chockerande titel bland all ”vanlig” immaterialrätt. Jag börjar läsa artikeln. Den gav kalla kårar längs ryggraden där jag satt i det moderna och ganska trevliga biblioteket och – som jag trodde – på armlängds avstånd från fascism och nazism. Artikeln innehöll en ingående – och strikt rättsvetenskaplig – diskussion av hur de immateriella rättigheter skulle hanteras som blivit utan rättighetshavare sedan en lag antagits som skulle ”exkludera judiska element från underhållningsbranschen”: *Legge 19 Aprile 1942-XX, n. 517, esclusione degli elementi ebrei dal campo dello spettacolo*.⁴ Inte med ett ord kommenterades lagens perversa innehåll. Författaren, Valerio De Sanctis, var en mycket känd italiensk immaterialrättsjurist med en lång och lovordad karriär fram till sin död 1985.

³ De Sanctis 1942, s. 109–112.

⁴ *Gazzetta ufficiale d'Italia del Regno d'Italia* n. 126, 28 maggio 1942.

Var De Sanctis lojal med raslagarna av övertygelse – trodde han själv på fascismens idéer? Eller försökte han skydda sina egna intressen, t.ex. som internationellt framstående immaterialrättsexpert? Var han rädd för konsekvenser för sig själv och sin familj? Kanske kan artikeln ses som ett uttryck för ”den lille mannens husbehovsversion av Kant” som Hanna Arendt skriver om i *Den banala ondskan*: Eichmann hänvisade i sitt försvar vid rättegången mot honom i Israel 1961 till att ”principen för hans (onda) handlingar (att utrota alla judar) var identisk med landets lag”, till skillnad från originalversionen av Kants kategoriska imperativ ”handla endast efter den maxim genom vilken du tillika kan vilja att den blir en allmän lag”. Eller var det till och med så att författaren var en ”perfekt byråkrat” enligt Arendts terminologi, en man som inte bara lydde lagen utan handlade som han vore stiftare av den lag han skulle lyda?⁵

De italienska raslagarna

Mussolini införde de första italienska raslagarna mot judar 1938. De publicerades under rubriken *Difesa della Razza* (Försvar av rasen) och följdes av många fler raslagar beträffande judar och afrikaner i Östafrika fram till 1943. Lagarna inskränkte och utsläckte judars civila och medborgarliga rättigheter. Historiker har tonat ned Mussolinis rasbiologiska motiv till lagarna och hållit fram hans önskan att stärka alliansen med Hitler, men nyare forskning har modifierat den bilden och Mussolinis självständiga motiv, frikopplade från Hitler och nazi-Tyskland har i stället lyfts fram.⁶ Det fanns utrikespolitiska, koloniala motiv till Mussolinis rasism. Efter ockupationen av Etiopien 1936 ville Mussolini motverka de ”äktenskapsliknande” förbindelser mellan vita och svarta som förekom i Italienska Östafrika, då det ansågs kunna leda till en ”blandras” som utgjorde ett hot mot den ”latinska rasen”. Redan 1937 och 1939 infördes lagar mot ”relationer av äktenskapsliknande karaktär” mellan italienska medborgare och östafrikanska ”undersåtar”, och ingen italiensk medbor-

⁵ Arendt s. 138–39. Arendts tes om den banala ondskan har kritiserats, särskilt av Stangneth, som menar att Eichmann var en övertygad och medveten aktör i judeutrotningen.

⁶ Se Sarfatti, Zimmerman, och Livingston. Den italienska historikern Renzo De Felice publicerade 1961 *Storia degli ebrei italiani sotto il fascismo*, boken var banbrytande genom att De Felice haft tillgång till arkivmaterial som inte tidigare varit tillgängligt. Hans arbete är grundläggande, men har kritiserats för att ha fokuserat för mycket på Tysklands roll och förminskat Mussolinis ”inhemska” rasism grundad på ideologi och biologi.

gare fick vistas längre än sex månader i Etiopien utan sin hustru.⁷ Straffet för "blandäktenskap" var ett till fem års straffarbete.⁸ Från raslagarnas införande i november 1938 till september 1943 då Italien ockuperades av Tyskland, bedrev Italien på egen hand omfattande förföljelse av den judiska befolkningen. Judars medborgerliga fri- och rättigheter inskränktes och slutligen internerades judar i "inre exil". Äktenskap mellan icke-judar och judar blev illegala.⁹ År 1939 förbjöds judar att arbeta som läkare, tandläkare, ingenjörer, arkitekter och journalister. Inom några veckor avskedades över 500 judar från sina arbeten, bl.a. 96 professorer och ca 200 andra universitetslärare. Judar exkluderades från allt, från att vistas på populära semesterorter till sådana ytligt sett triviala saker som att införa dödsannonser i tidningar, äga radioapparater och ha sitt namn i telefonkatalogen – inget var för smått för att lämnas oreglerat i genomförandet av de italienska judarnas "civila död".¹⁰ Fram till den tyska ockupationen 1943 hade den judiska befolkningen minskat till en fjärdedel, både genom emigration och genom att många judar konverterade. Med den tyska ockupationen gick förföljelserna in i en sista fas, då den "Den slutliga lösningen" genomfördes även på italienskt territorium.¹¹

Artikeln i *Diritto di Autore*

På ett ytligt plan ser De Sanctis artikel ut som vilken rättsvetenskaplig artikel som helst. Artikeln är helt juridisk-teknisk, lagens omoraliska och orättfärdiga innehåll nämns inte med ett ord, inte heller finns någon hänvisning till medborgerliga fri- och rättigheter, normgivning eller annat. De Sanctis håller sig strikt till "lagens bokstav". Han inleder med att beskriva lagens innehåll: ett förbud mot visning och spridning av verk inom underhållningsbranschen (*il campo dello spettacolo*) – musik, teater, film – som skapats av eller med deltagande av "judiska element". Överträdelse straffades med böter – alltså ett lindrigare straff än för att t.ex. ingå äktenskap mellan icke-judisk och judisk person, som straffades med fängelsestraff. Lagen förbjöd all visning, uppförande, projicering, inspelning av musik, import eller i försäljning av artistiskt innehåll där judar

⁷ Sarfatti s. 99.

⁸ Sale s. 54–56.

⁹ *Difesa della razza*.

¹⁰ Se t.ex. *Circolare 20 giugno 1941 – Prot. n. 2251/30 R*.

¹¹ Zimmerman, s. 7.

deltagit i framställningen. Vidare förbjöds uppförande av dramatik, litteratur, musik, vetenskap eller konst som skapats av judar. Även utländska filmer inkluderades. Även inom underhållningsbranschen skulle judiska personer alltså "elimineras" civilrättsligt – det som kallades "civil död" i Nazityskland.¹²

Lagen placeras till att börja med i sitt sammanhang: Den är kopplad till den generella raslagen där definitionen av vem som ska *klassificeras* som "judisk" finns (artikel 8).¹³ Sedan diskuteras ingående vilka lagens effekter kommer att bli, dels för det De Sanctis kallar "det objektiva skyddet", alltså skyddet av själva verket som sådant och dels för det upphovsrättsliga skyddet i både nationell och internationell lag. Det är intressant att notera att De Sanctis tar upp internationella konventioner. Han medverkade själv intensivt i internationella kretsar, vilket borde gjort det särskilt svårt för honom att försvara lagarna i ett internationellt sammanhang. De Sanctis hittar lösningen på hur de "elimineras" f.d. rättigheter ska hanteras: han menar att en analogi med reglerna om så kallade osedliga verk, verk som strider mot lag och goda seder är möjlig. Han lägger dock själv till att lagen på grund av "sin natur" inte får tolkas extensivt. Legalitetsprincipen är uppenbarligen närvarande någonstans i hans medvetande – även om det inte får några konsekvenser för framställningen. De Sanctis skriver att lösningen är självklar: det är inte själva skyddet av verket som upphör eftersom lagen enbart träffar de uppräknade formerna av spridning av verket till allmänheten, vilket han menar framgår av lagtexten. Därmed har han också hittat en väg att runda de internationella åtagandena: genom att själva skyddet av verket ligger fast, dels utanför Italien för verk skapade av italienska judar, dels i Italien för verk skapade av utländska judar. Han hänvisar också till Bernkonventionens artikel 17 som skyddar medlemsstaternas rätt att kontrollera eller förbjuda spridning, framförande eller utställning av något verk eller produktion om landets myndigheter anser det nödvändigt.¹⁴ Därefter diskuteras att inom- och utomkontraktuella förhållanden måste hållas isär. De Sanctis framhåller att det bara är i underhållningsbranschen upphovsrätten berörs, och närmare bestämt bara i de fall som uppräknats i lagen.

¹² Müller s. 115.

¹³ R.D. L. 17 novembre 1938-XVII, n. 1728 sulla difesa della razza, Legge 29 giugno 1939 1939-XVII, n. 1054 sulla disciplina dell'esercizio delle professioni.

¹⁴ Convention for the Protection of Literary and Artistic Works, signerad i Bern den 9 september 1886. <http://www.wipo.int/treaties/en/ip/berne/> (besökt 2016-01-07).

Endast de verk som räknas upp blir blockerade och förbjudna att uppföra och sprida om upphovsmannen är judisk. All övrig användning förblir skyddad av upphovsrätten. Däremot hindrar lagen upphovsmannens arvingar att ärva rättigheterna till verket (även om de inte är judiska i lagens mening). Beträffande utomkontraktuella förhållanden – avtal om överföring av rättigheter som ingåtts före lagens ikraftträdande – anser han att den som övertagit rättigheten ska fullgöra avtalet, alltså betala. Gäller det däremot t.ex. skivkontrakt, som ju är en förpliktelse om framtida utbetalningar, utsläcks skyldigheten att betala. Avtal som ingåtts efter lagens ikraftträdande blir nulliteter. Till slut för han en ingående diskussion om olika lösningar när ett verk är skapat av en judisk och en icke-judisk upphovsman tillsammans. Beroende på om det går att särskilja de individuella prestationerna menar De Sanctis att man kan ”frigöra” upphovsmännens delar i verket och tillämpa lagen på den judiska delen av verket.

Artikelns analys, metod och ton känns välbekant för jurister. Jargongen är typiskt rättsvetenskaplig och artikeln ger en överblick över lagen med alla möjliga tillämpningsproblem och förslag på lösningar utifrån en strikt inomjuridisk och teknisk diskurs. Jag undrar hur De Sanctis tänkte och kände när han skrev artikeln. Ville han bidra till judarnas ”civila död”? ”Gjorde han bara sitt jobb”? Eller var han av något skäl tvingad att vara lojal med lagstiftningen men tyckte att innehållet i lagen var motbjudande? Han försöker rättfärdiga lagen i förhållande till internationella åtaganden, och han är hela tiden angelägen om att framhålla att lagen inte får tolkas extensivt. Reflekterade han över det perversa i att föra sådana resonemang kring en lag som i sig stred mot all rättsstatlighet och legalitet, mot själva människovärdet?

Ärgången 1942 av *Diritto di Autore* var den sista som kom ut under krigsåren. Under 1943 och 1944 avbröts den ordinarie utgivningen. På tidskriftens hemsida kan man idag läsa en historik där fascist-åren visserligen omnämns, men bara helt kort med kommentaren att ”tidskriftens andra decennium var sorgliga år för Italien och hela Europa”.¹⁵ I själva verket fanns redan från starten 1930 en hel del rent fascistisk retorik i tidskriften, ja själva syftet med tidskriften var att göra upphovsrätten mer fascistisk. I den första artikeln i det första numret av *Diritto di Autore* 1940 blickar De Sanctis tillbaka på tidskriftens första decennium. När tidskriften startades 1930 hade Mussolini suttit vid makten sedan 1922. Tre män stakade ut vägen för tidskriften: Alfredo Rocca,

¹⁵ http://www.rivistadirittodiautore.siae.it/RivistaDA_Info.asp (besökt 2016-01-07).

Mussolinis justitieminister och arkitekten bakom den fascistiska juridiken, Giuseppe Bottai, minister för korporationerna och Roberto Forges Davanzati, ordförande för det italienska författar- och publicistförbundet (Società Italiana degli autori ed editori SIAE). Målsättningarna var att tidskriften skulle försvara och studera upphovsrätten, nationellt och internationellt, och sprida ”det nya italienska juridiska tänkandet” till omvärlden. Den skulle företräda ”den fascistiska upphovsrättslagen” som byggde på korporationerna. Efter en genomgång av vad som publicerats under decenniet, avslutar De Sanctis med att konstatera att det pågår ett krig, och att Italien och Tyskland med sina ”segerrika vapen kommer att forma ett nytt Europa”. Vidare förklarar han hur den italienska och tyska upphovsrätten nu representerar en ”levande tanke, rik på nya idéer utan band till gamla förlegade traditionella begrepp”, och han konkluderar att Italien och Tyskland tillsammans nu övertagit den ledande ställning inom upphovsrätt som Frankrike tidigare hade haft. Slutligen skriver han att den ökade politiska makt som kommer att bli följd av Italiens och Tysklands seger medför ett stort ansvar i alla samhällssektorer, och att ”den lyckliga förbindelsen” mellan den tyska och den latinska kulturen utgör den ”aktiva kraften i Europa”. Till sist kommer ändå en reservation: basen måste vara ”det italienska tänkandet”.¹⁶ Det visar sig alltså att hela det ursprungliga syftet med tidskriften var att anpassa upphovsrätten till fascismen.

En italiensk rättsvetenskapsman under nittonhundratalet

Valerio De Sanctis var alltså *Il Diritto di Autores* grundare och ansvarige utgivare (*direttore responsabile*) fram till sin död 1985. Han förekom också flitigt som författare i tidskriften under hela perioden. De Sanctis föddes 1892 i Orvieto och dog 1985 i Rom. Han var en framstående expert på upphovsrätt, både i Italien och internationellt. I De Sanctis dödsruna i Copyright, WIPOs månatliga tidskrift för upphovsrätt, beskrivs han som ”tveklöst” en av nittonhundratalets framstående experter på immaterialrätt och som den italienska upphovsrättslagens fader.¹⁷ Som många

¹⁶ ...”l’Italia e la Germania, con le loro armi vittoriose, forgiano una nuova Europa.” De Sanctis 1940, s. 9–14.

¹⁷ Masouyé.

italienska jurister hade han två professioner, dels som advokat vid Italiens högsta domstol, dels som lärare vid Internationella universitetet i Rom. Han var under många år juridisk rådgivare i det italienska författarförbundet (SIAE) och därefter hederspresident i förbundets lagkommitté. De Sanctis var en flitig författare och publicerade mer än 400 artiklar och en mängd monografier, det mesta handlade om upphovsrätt. Mellan 1943 och 1983 var det De Sanctis som skrev "Letters from Italy" till WIPOs tidskrift *Copyright*. De Sanctis tog aktiv del i lagstiftningsarbetet. Som medlem i *Comitato consultativo permanente per il diritto di autore della Presidenza del Consiglio dei Ministri* som arbetade på uppdrag av premiärministern hade han stort inflytande över den italienska upphovsrättslagen från 1941 som med vissa ändringar gäller än idag.¹⁸ Hans inflytande var även stort vid revisionen av den italienska patent-, varumärkes- och mönsterrätten under 1960-talet. Även internationellt innehade De Sanctis en mängd prestigeuppdrag. I dödsrunan i *Copyright* nämns inte fascisttiden. Inte heller i dödsrunan i *Il Diritto di Autore* 1985 nämns något om eventuell lojalitet mot fascistdiktaturen, däremot nämns det faktum att upphovsrättslagen kom till under fascisttiden. Efter Mussolinis fall 1943 fick De Sanctis – som det beskrevs – det delikata uppdraget att återställa SIAEs uppgifter och beslutande organ "till ett demokratiskt samhällsklimat".¹⁹

Långt senare skriver De Sanctis en minnesruna över sin avlidne kollega Mario Ghiron.²⁰ Bland de obligatoriska uppgifterna om Ghirons gärning som immaterialrättsprofessor och advokat, väljer De Sanctis ut ett av många personliga minnen som band honom till sin avlidne kollega, vilket fångade min nyfikenhet. Ghiron kom från en judisk familj men konverterade till katolicismen och gifte sig med en katolsk kvinna. När raslagarna trädde ikraft tvingades han lämna sin verksamhet som professor och advokat och under den tyska ockupationen arresterades han och gick sen i "inre exil". En kväll i september 1943 sökte Ghirons hustru upp De Sanctis och bad honom rädda Ghirons advokatbyrå och juridiska bibliotek i Rom undan tyskarna. De slöt så ett skenavtal i form av ett kontrakt där De Sanctis formellt tog över Ghirons verksamhet och bibliotek, och därmed kunde det som inte redan förts bort av tyskarna räddas. Efter kriget återgick byrån och biblioteket till Ghiron som fort-

¹⁸ *Legge sul diritto di autore del 22 aprile 1941*, n. 633.

¹⁹ Valerio De Sanctis minnesruna i *Diritto di Autore* 1985, s. 460–61.

²⁰ De Sanctis 1955.

satte som professor och advokat fram till sin död. Kanske tyder räddningsaktionen på att De Sanctis var lojal med de fascistiska lagarna för att skydda sin egen karriär som framstående jurist snarare än av övertygelse.

De Sanctis var medlem i den kommission som tillsattes 1937 för att modernisera upphovsrättslagen från 1925, men även Ghiron var med i kommissionen (men fick snabbt frånträda alla uppdrag när raslagarna infördes 1938). Uppdraget till kommissionen var att anpassa upphovsrätten till det fascistiska samhället, där relationerna mellan stat och medborgare och mellan medborgare och medborgare fått en ny form: korporativismen. Retoriken i direktivet till kommissionen är typisk: utvecklingstakten i den fascistiska staten sägs vara oändligt snabb, förändringar som tidigare tagit ett halvt sekel att genomföra är redan gjorda, hela landets rytm har blivit snabbare.²¹ Fascismen hyllade ungdom, styrka och hög fart. De Sanctis var i efterhand mycket stolt över den nya upphovsrättslag som antogs 1941.²²

Min genomgång visar att även Ghiron anpassade sig till fascistretoriken. I en recension från 1937 av Ghirons kursbok i industriellt rättsskydd (*Corso di diritto industriale*), lovprisar anmälan Ghiron för att han lyssnat in den politiska stämning som den moderna rätten grundas på. Han citerar ur boken: "Det gemensamma intresset i våra institutioner står högt över det individuella" ... och "därför, medan det individuella intresset av patenten rör ett temporärt åtnjutande av juvelen, så gäller det kollektiva intresset det eviga, den oavbrutna utvecklingen av det träd som växer under seklers gång."²³ Ghirons anpassning till den fascistiska juridiken och retoriken räddade honom dock inte undan jedeförföljelserna.

Juristerna i Mussolinis Italien

Hur agerade då andra jurister och rättsvetenskapsmän under den här perioden? Generellt inom akademien accepterades lagarna utan något som helst motstånd. Roberto Finzi skriver att den mentala attityden vid universiteten var "en avgrund av ignorans vilken påverkade även de mest klipska och kultiverade hjärnorna". Men han visar också att det fanns en

²¹ *La Riforma della legge sul diritto di autore* 1937.

²² Masouyé s. 471.

²³ "L'importanza collettiva delle nostre istituzioni è di gran lunga superiore a quella individuale" ... "cosicché, mentre l'importanza individuale del brevetto concerne il temporaneo godimento della gemma, l'importanza collettiva concerne i perpetuo, ininterrotto sviluppo dell'albero ultra secolare." De Sanctis 1937, s. 141.

hel del solidaritet med de judiska kollegorna, dock bara i privata sammanhang, offentligt uppfyllde man regimen önsksningar.²⁴ Juristerna spelade dessutom en central roll för genomförandet av raslagarna. I sin bok från 2014, *The Fascists and the Jews of Italy: Mussolini's Race Laws, 1939–1943* skriver Livingston att de italienska juristerna hade ett visst mått av oberoende jämfört med Hitlers och Stalins jurister, och att några få modiga jurister använde sig av detta oberoende för att minska lagarnas skadeverkningar.²⁵ Den beskrivningen stöds även av annan senare forskning.²⁶ Trots det visade en majoritet av juristkåren stor lojalitet med fascistregimen. Juristernas implementering, tolkning och tillämpning av lagarna var avgörande för genomförandet.²⁷ Fascistifieringen av juristkåren skedde gradvis och mycket långsammare än nazifieringen av de tyska juristerna. Mussolini förstod att det var viktigt att inte provocera, och tog till skillnad från Hitler gradvis kontroll över juristerna. Men när väl den totalitära fascistiska staten var etablerad blev det en rusning av jurister till fascistpartiet och det fanns inte längre något motstånd mot övergången från en liberal rättsordning till en totalitär, auktoritär och korporativ ordning. Många framstående italienska jurister hade sedan Italiens enande höga positioner i regering och parlament och de fortsatte att vara starkt representerade i makteliterna under fascisttiden. Den mest framträdande juristen i fascistregimen var Alfredo Rocco, justitieminister och hjärnan bakom övergången till en totalitär rättsordning.²⁸ Det fanns några få motståndare. En av de mest kända är florensprofessorn Piero Calamandrei.²⁹ Men det finns skuggor även över honom. Å ena sidan var han en av de intellektuella undertecknarna av ett anti-fascistiskt manifest 1925 och han var efter 1943 aktiv anhängare av motståndsrörelsen, å andra sidan var han en centralgestalt bakom den fascistiska italienska civilprocesslagen 1942. Hans motstånd före 1942 har beskrivits som "ljumt" och "periodvis".³⁰

Livingston ställer frågan om lagarnas formella och juridisk-tekniska karaktär bidrog till att de trots det orättfärdiga innehållet ändå accepterades av den italienska allmänheten. Livingston och Dezalay & Garth anser

²⁴ Finzi s. 101–102.

²⁵ Livingston s. 226.

²⁶ Fabre, Capristo, och Finzi i Zimmerman, Dezalay & Garth.

²⁷ Livingston s. 230.

²⁸ Dezalay & Garth s. 71.

²⁹ Merlini 2005 och 2007.

³⁰ Barbera s. 44–51.

att den juridiska eliten fungerade som "juridiska tekniker" som hjälpte till att skapa den fascistiska juridiken. Konflikter mellan den juridiska professionen och den politiska ideologin överbryggades genom juridisk teknik.³¹ Det finns sammanfattningsvis en konsensus bland historiker att italienska jurister gav sitt samtycke till fascismen, antingen på grund av övertygelse, eller på grund av egenintresse.

En banal ondskas?

I den här artikeln har jag försökt förstå hur det kunde komma sig att en jurist som De Sanctis kunde skriva artikeln om uttraderandet av judars upphovsrätt som om det vore vilken juridisk-teknisk fråga som helst. Vad händer när jurister konfronteras med en orättfärdig lag? Att jämföra De Sanctis med Eichmann är naturligtvis både felaktigt och djupt orättvist. Det har jag inte heller gjort i det här kapitlet. Jag har diskuterat juristens roll och ansvar för lagar och beslut som strider mot grundläggande rättsstatliga principer och mänskliga rättigheter och föreslagit att ett sätt att förstå det specifika fall jag beskrivit är i termer av "den banala ondskan".³² De Sanctis är ett tydligt exempel på en sådan konflikt mellan å ena sidan grundläggande rättsstatliga principer och en ond regim å den andra. Vilka inre konflikter som fanns hos De Sanctis vet vi ingenting om, men vi kan konstatera att de flesta akademiker och jurister agerade som De Sanctis. Och det är troligt att han kände lojalitet med sin judiske kollega Ghiron. Var De Sanctis en övertygad fascist eller befann han sig i "en avgrund av ignorans"? Om det kan vi bara spekulera. I praktiken bidrog han tillsammans med sina kollegor till implementeringen av en djupt orättfärdig lag.

Referenser

- Agoglia, Paolo. *La Storia, Diritto di Autore*, http://www.rivistadirittodi-autore.siae.it/RivistaDA_Info.asp.
- Arendt, Hanna. (1996). *Den banala ondskan: Eichmann i Jerusalem*. ([Ny utg.]). Göteborg: Daidalos.
- Baerbera, Alessandro (2015). "Luci e ombre su Calamandrei", *Storia in Rete* Febbraio-Marzo, s. 44–51.

³¹ Livingston s. 71, Dezalay & Garth s. 226.

³² Müller s. 116.

- Capristo, Annalisa, "The Exclusion of Jews from Italian Academies", i Zimmerman, J.D. (red.) (2005). *Jews in Italy under Fascist and Nazi rule, 1922–1945*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- De Felice, Renzo (1961). *Storia degli ebrei italiani sotto il fascismo*. Torino: Einaudi.
- De Sanctis (1937). "Nuove pubblicazioni. Mario Ghiron, Corso di Diritto Industriale", *Diritto di Autore*, s. 141–42.
- De Sanctis, (1940). "Dieci anni della rivista", *Diritto di Autore*, s. 9–14.
- De Sanctis, Valerio. (1942) "Sulla tutela delle opere alla cui creazione hanno partecipato elementi ebrei", *Il Diritto di Autore*, s. 109–112.
- De Sanctis, Valerio (1955). "Mario Ghiron", s. 39–44.
- Dezalay, Yves & Garth, Bryant G. (2011). *Lawyers and the Rule of Law in an Era of Globalization*. Abingdon: Routledge.
- Fabre, Giorgio, "Mussolini and the Jews on the Eve of the March on Rome", i Zimmerman, J.D. (red.) (2005). *Jews in Italy under Fascist and Nazi rule, 1922–1945*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- Finzi, Roberto, "The Damage to Italian Culture: The Fate of Jewish University Professors in Fascist Italy and After, 1938–1946" i Zimmerman, J.D. (red.) (2005). *Jews in Italy under Fascist and Nazi rule, 1922–1945*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.
- La Riforma della legge sul diritto di autore*. (1937). *Costituzione di una commissione di studio, Ministero per la Stampa e la Propaganda – Direzione Generale per il Teatro "Direttive ed elementi di studi per la riforma della legge sul diritto di autore"*. Roma 1937-XV. Pubblicata in *Diritto di Autore* s. 38–42.
- Livingston, M.A. (2014). *The Fascists and the Jews of Italy: Mussolini's Race Laws, 1938–1943*. Cambridge [England]: Cambridge University Press.
- Masouyé, C., "Obituary, Valerio De Sanctis (1892–1985)", *Copyright*, No. 12, December 1985, s. 471–71.
- Merlini, S. (2005). *Piero Calamandrei Rettore dell'Università di Firenze*. Milano, Giuffrè.
- Merlini, S. (2007). *Piero Calamandrei e la costruzione dello stato democratico*. Roma-Bari Laterza.
- Müller, Ingo (1991). *Hitler's justice: the courts of the Third Reich*. London: Tauris.
- Pallas, Hynek (2015). "Adolf Eichmann var inte en banal mellanche i massmordet på judar." DN den 29 december.

- Provvedimento per la Difesa della razza Italiana. Regio Decreto Legge 17 novembre 1938-XVII n. 1728. Pubblicad i Difesa della Razza. Raccolta completa di provvedimenti legislativi e ministeriali coordianti e annotati.* (1938) Casa editrice Carlo Colombo, Roma.
- Sale, Giovanni (2009). *Le leggi razziali in Italia e il Vaticano*. Milano: Jaca Book.
- Sarfatti, M. (2006). *The Jews in Mussolini's Italy: from equality to persecution*. Madison, Wis: University of Wisconsin Press.
- Stangneth, B. (2014). *Eichmann before Jerusalem: the unexamined life of a mass murderer*.
- Valerio De Sanctis minnesruna i *Diritto di Autore* 1985, s. 460–61.
- Zimmerman, J.D. (red.) (2005). *Jews in Italy under Fascist and Nazi rule, 1922–1945*. Cambridge, UK: Cambridge University Press.

